

Sylwia KWIATKOWSKA-MARKS, Justyna MILEK

e-mail: sylwia.kwiatkowska@utp.edu.pl

Zakład Inżynierii Chemicznej i Procesowej, Wydział Technologii i Inżynierii Chemicznej, Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy, Bydgoszcz

Współczynnik spowolnienia dyfuzji soli metali ciężkich w granulach alginianowych

Wstęp

Najbardziej obiecującą metodą usuwania metali ciężkich ze ścieków jest biosorpcja na materiałach pochodzenia naturalnego, szczególnie, że pozwala ona na odzyskiwanie metali cennych ekonomicznie. Gok i Aytas [2009], Chojnacka [2010], Kwiatkowska-Marks i Wójcik [2014], Wang i in. [2016] oraz inni wykazali, że alginiany są biosorbentami tanimi i charakteryzują się dużą pojemnością sorpcyjną. Biosorbent alginianowy produkuje się w postaci granulki, które łatwo oddziela się od roztworu i można je używać wielokrotnie [He i Chen, 2014].

Proces sorpcji jonów metali na alginianach ograniczać mogą zjawiska dyfuzyjne. W przypadku żeli alginianowych wygodnie jest posługiwać się współczynnikiem spowolnienia dyfuzji ϕ , który związany jest z efektywnym współczynnikiem dyfuzji D_e oraz współczynnikiem dyfuzji danej substancji w bardzo rozcieńczonym roztworze wodnym D_{aq} następująca zależnością:

$$\phi = \frac{D_e}{D_{aq}} \quad (1)$$

Ponieważ współczynnik spowolnienia dyfuzji uwzględnia współczynnik dyfuzji danej substancji w bardzo rozcieńczonym roztworze wodnym, dlatego lepiej niż D_e opisuje zdolność sorpcyjną biosorbentu. Znajomość ϕ pozwala dobrać odpowiedni dla danego procesu technologicznego rodzaj biosorbentu i jest potrzebna do projektowania aparatury.

Wartość współczynnika spowolnienia dyfuzji nie powinna przekraczać 1, przy czym $\phi = 1$ oznacza, że $D_e = D_{aq}$ natomiast $\phi > 1$ oznacza $D_e > D_{aq}$.

Do wyznaczenia D_e w granulach alginianowych zastosowano metodę konduktometryczną [Kwiatkowska-Marks, 2011]. Natomiast współczynnik dyfuzji w bardzo rozcieńczonym roztworze wodnym dla danej soli można wyznaczyć doświadczalnie [Chen, 1993] lub obliczyć z równania Nernsta [Yang i Volesky, 1996; Volesky, 2003; Freitas i in., 2008]:

$$D_{aq} = \frac{XRT}{[(1/l_k) + (1/l_a)]F^2} \quad (2)$$

Przeprowadzone badania miały na celu wyznaczenie współczynników spowolnienia dyfuzji dla 5 różnych soli metali ciężkich: Cu, Cd, Zn, Cr, Pb w granulach alginianowych oraz ocenę wpływu anionu soli metalu i zawartości alginianu w granulach na wartość współczynnika spowolnienia dyfuzji.

Badania doświadczalne

Materiały

W produkcji granulki alginianowych wykorzystany został alginian sodowy firmy KELCO. Do badań użyto następujących soli metali ciężkich: CuCl₂, CuSO₄, CdCl₂, CdSO₄, ZnCl₂, ZnSO₄, Zn(NO₃)₂, Cr(NO₃)₃, Pb(NO₃)₂.

Granulki alginianu wapnia otrzymano poprzez mechaniczne wytłaczanie za pomocą pompy infuzyjnej, wodnego roztworu alginianu sodowego do roztworu sieciującego zawierającego jony wapnia (0,05M CaCl₂). Uzyskane granulki różniły się zawartością alginianu w żelu (1,5%, 3,7% i 5,7% mas.). Zawartość alginianu w granulach obliczano na podstawie znajomości suchej masy granulki. Przed badaniem żelowe granulki nasycano zanurzając je na 24 godziny w 0,1M roztworze wybranej soli metalu ciężkiego. Wszystkie doświadczenia przeprowadzono w stałej temp. 25⁰C ± 0.5⁰C.

Metodyka

Najpierw metodą konduktometryczną wyznaczano D_e dla badanej soli metalu. Aparaturę oraz metodę konduktometrycznego wyznaczenia efektywnego współczynnika dyfuzji w granulach alginianowych przedstawiono w publikacji Kwiatkowska i in., 2011. Następnie z równ. (2) obliczano współczynnik dyfuzji każdej soli w bardzo rozcieńczonym roztworze wodnym w temperaturze 25⁰C. Po podstawieniu uzyskanych danych do równ. (1) otrzymano wartość współczynnika spowolnienia dyfuzji.

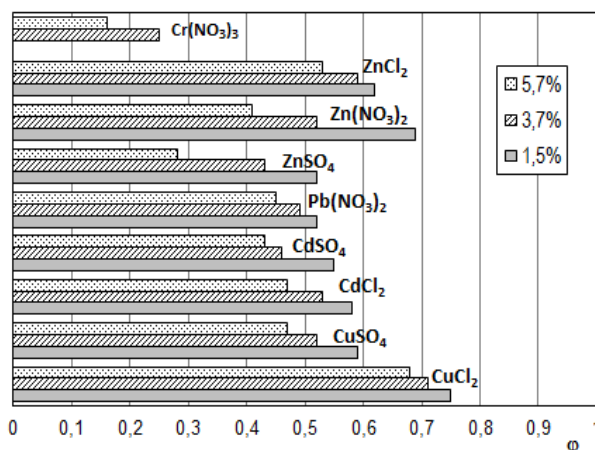
Wyniki i dyskusja

W tab. 1 przedstawiono obliczone współczynniki spowolnienia (ϕ), współczynniki dyfuzji w bardzo rozcieńczonym roztworze wodnym (D_{aq}) oraz efektywne współczynniki dyfuzji (D_e) uzyskane dla wszystkich 9 soli metali ciężkich.

Tab. 1. Współczynniki dyfuzji w bardzo rozcieńczonym roztworze wodnym oraz współczynniki spowolnienia dyfuzji w zależności od zawartości alginianu w granulach i rodzaju soli

Rodzaj soli metalu	$D_{aq} \cdot 10^{-9}$ [m ² /s]	Zawartość alginianu w granulach, [%]					
		1,5%		3,7%		5,7%	
		$D_e \cdot 10^{-9}$ [m ² /s]	ϕ	$D_e \cdot 10^{-9}$ [m ² /s]	ϕ	$D_e \cdot 10^{-9}$ [m ² /s]	ϕ
CuCl ₂	1,29	0,97	0,75	0,92	0,71	0,88	0,68
CuSO ₄	0,87	0,52	0,59	0,45	0,52	0,41	0,47
CdCl ₂	1,26	0,73	0,58	0,67	0,53	0,59	0,47
CdSO ₄	0,86	0,47	0,55	0,40	0,46	0,37	0,43
ZnCl ₂	1,25	0,77	0,62	0,73	0,59	0,66	0,53
ZnSO ₄	0,85	0,44	0,52	0,37	0,43	0,24	0,28
Zn(NO ₃) ₂	1,22	0,84	0,69	0,63	0,52	0,50	0,41
Cr(NO ₃) ₃	1,23	-	-	0,31	0,25	0,19	0,16
Pb(NO ₃) ₂	1,41	0,74	0,52	0,70	0,49	0,64	0,45

Wszystkie wartości D_e otrzymane metodą konduktometryczną są mniejsze od wartości D_{aq} danej soli. Niestety warunek ten często nie jest spełniony w badaniach opisanych w literaturze [Chen i in., 1993; Lewandowski i Roe, 1994; Papageorgiou i in., 2006; 2008]

Rys.1. Wpływ zawartości alginianu w granulach biosorbentu na współczynnik spowolnienia dyfuzji

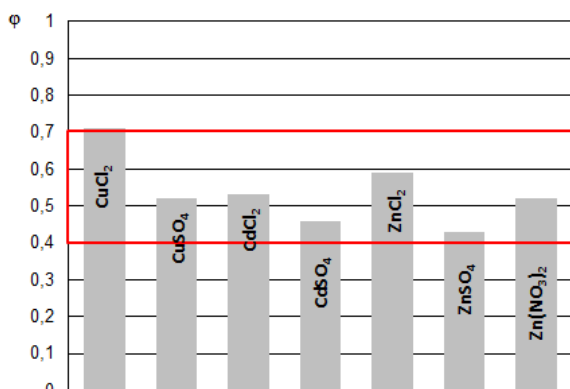
Współczynnik spowolnienia ϕ zależał od zawartości alginianu w granulках (Rys.1). Jest to zależność odwrotnie proporcjonalna, czyli ze wzrostem zawartości alginianu w biosorbencie – maleje wartość współczynnika spowolnienia dyfuzji. Zależność ta była spełniona dla chlorków, siarczanów i azotanów wszystkich metali.

Dla 1,5% granulček alginianu wapnia wartość ϕ mieściła się między 0,75 a 0,52 (w zależności od rodzaju soli), dla 3,7% alginianu ϕ oscylowało między 0,71 a 0,25. Najniższe ϕ miał 5,7% alginian: od 0,68 do 0,16.

Ponad czterokrotny wzrost zawartości alginianu w granulках spowodował dla danej soli spadek wartości współczynnika spowolnienia aż o 40% w przypadku azotanu cynku, natomiast tylko o 9% w przypadku chlorku miedzi.

Ponieważ im wyższa wartość współczynnika ϕ , tym lepsza dyfuzja w granulках biosorbentu, stąd wniosek, że wzrost zawartości alginianu w granulках przyczynia się do ograniczenia dyfuzji soli metali wewnątrz tego biosorbentu.

Odnotowano także wpływ anionu z soli metalu na współczynnik spowolnienia. Na rys. 2 zobrazowano wpływ anionów chlorkowych, siarczanowych oraz azotowych z soli miedzi, kadmu i cynku na wartość współczynnika spowolnienia dla przykładowo wybranych 3,7% granulček alginianowych.

Rys.2. Wpływ anionu z soli metalu na współczynnik spowolnienia dyfuzji dla 3,7% alginianu

Dla 3,7% granulček biosorbentu alginianowego i soli danego metalu wartości ϕ dla chlorków były największe a dla siarczanów najmniejsze.

Podobnie było dla granulček 1,5% oraz 5,7%. W prawie wszystkich przypadkach (oprócz 1,5% alginianu, gdzie wśród soli cynku największe ϕ miał azotan), największym ϕ charakteryzowały się chlorki.

Ponieważ zawsze najniższe wartości współczynnika spowolnienia odnotowywano dla soli siarczanowej, to można wnioskować, że anion siarczanowy znacznie utrudnia dyfuzję w granulках biosorbentu alginianowego. Przyczyną są prawdopodobnie różnice w wielkości anionów. Większy jon siarczanowy utrudnia dyfuzję w porach biosorbentu alginianowego.

Największy wpływ anionu siarczanowego na współczynnik spowolnienia widoczny jest dla soli cynku, gdzie wartość ϕ spadła aż o 47% w porównaniu do chlorku (5,7% alginian). Najmniejsze różnice (5%) w wielkościach ϕ odnotowano dla soli kadmu (1,5% granulki).

Zauważono jeszcze jedną prawidłowość: im większa zawartość alginianu w granulках biosorbentu, tym większy spadek wartości współczynnika spowolnienia porównując wartości ϕ chlorków i siarczanów danego metalu. Jon siarczanowy wywoływał większe trudności w dyfuzji wewnątrz granulček zawierających więcej alginianu. Przykładowo dla soli cynku: wielkość ϕ dla siarczanu cynku w 1,5% granulках spadła o 16% w porównaniu do chlorku cynku. Gdy sorbentem był 3,7% alginian, to różnica między siarczanem i chlorkiem cynku wynosiła 27%, natomiast w 5,7% alginianie - aż 47%. Potwierdza to teorię, że wielkość anionu i zawartość alginianu

w granulках mają wpływ na dyfuzję soli w granulках alginianowych. Siarczany mają utrudnioną dyfuzję nie tylko ze względu na swoją wielkość, ale również z powodu większego *upakowania* alginianu w granulkach.

Wnioski

Na wartość współczynnika spowolnienia dyfuzji wpływa nie tylko rodzaj metalu (najniższe ϕ i najgorsza dyfuzja w przypadku soli chromu, a najlepsza dla soli miedzi), ale również anion z soli metalu.

Najmniejsze ϕ , a tym samym najgorszą dyfuzję, odnotowano dla siarczanów danego metalu. Natomiast najlepsza dyfuzja w większości przypadków charakteryzowała chlorki danego metalu.

Na wartość współczynnika spowolnienia dyfuzji wpływa zawartość alginianu w granulках. Wzrost zawartości alginianu w granulках ograniczał dyfuzję soli metali wewnątrz tego biosorbentu. Jest to zgodne z mechanizmem procesu dyfuzji w porowatych nośnikach.

OZNACZENIA

- ϕ – współczynnik spowolnienia dyfuzji, [-]
- D_e – efektywny współczynnik dyfuzji, [m^2/s]
- D_{aq} – współczynnik dyfuzji w bardzo rozcieńczonym roztworze wodnym, [m^2/s]
- F – stała Faradaya,
- I_k – graniczne przewodnictwo równoważnikowe kationu, [-]
- I_a – graniczne przewodnictwo równoważnikowe anionu, [-]
- R – stała gazowa, [$\text{J}/\text{K}\cdot\text{mol}$]
- T – temperatura, [K]
- X – stała zależna od wartościowości kationu i anionu soli, [-]

LITERATURA

- Chen D., Lewandowski Z., Roe F., Surapaneni P., (1993). Diffusivity of Cu(II) in Calcium alginate gel beads. *Biotechnol. Bioeng.*, 41, 755-760. DOI: 10.1002/bit.260410710
- Chojnacka K. (2010). Biosorption and bioaccumulation – the prospects for practical applications. *Env. Int.*, 36, 299-307. DOI: 10.1016/j.envint.2009.12.001
- Freitas O.M., Martins R.J., Delerue-Matos C.M., Boaventura R.A. (2008). Removal of Cd(II), Zn(II) and Pb(II) from aqueous solutions by brown marine macro algae: kinetic modelling. *J. Hazard. Mat.*, 153, 493-501. DOI: 10.1016/j.jhazmat.2007.08.081
- Gok C., Aytas S., (2009). Biosorption of uranium(VI) from aqueous solution using calcium alginate beads. *J. Hazard. Mat.*, 168, 369-375. DOI: 10.1016/j.jhazmat.2009.02.063
- He, J.; Chen, J.P. (2014). A comprehensive review on biosorption of heavy metals by algal biomass: Materials, performances, chemistry, and modeling simulation tools. *Biores. Technol.* 160, 67-78. DOI: 10.1016/j.biortech.2014.01.068
- Kwiatkowska-Marks S, Kopyński L., Wójcik M. (2011). Konduktometryczne wyznaczanie efektywnego współczynnika dyfuzji jonów miedzi w granulках alginianowych. *Inż. Ap. Chem.*, 50(6), 9-11
- Kwiatkowska-Marks S., Wójcik M., (2014). Removal of Cadmium(II) from aqueous solutions by Calcium alginate beads. *Sep. Sci. Technol.*, 49, 2204-2211. DOI:10.1080/01496395.2014.912223
- Lewandowski Z., Roe F. (1994). Communication to the Editor. Diffusivity of Cu^{2+} in Calcium alginate gel beads: Recalculation. *Biotechnol. Bioeng.* 43, 186-187. DOI: 10.1002/bit.260430213
- Papageorgiou S.K., Katsaros F.K., Kouvelos E.P., Katsaros F.K., Nolan J.W., Le Deit H., Kanellopoulos N.K., (2006). Heavy metal sorption by Calcium alginate beads from *Laminaria digitata*. *J. Hazard. Mat.*, B137, 1765-1772. DOI: 10.1016/j.jhazmat.2006.05.017
- Papageorgiou S.K., Kouvelos E.P., Katsaros F.K., (2008). Calcium alginate beads from *Laminaria digitata* for the removal of Cu^{2+} and Cd^{2+} from dilute aqueous metal solutions. *Desalination* 224, 293-306. DOI: 10.1016/j.desal.2007.06.011
- Wang S., Vincent T., Faur C., Guibal E., (2016). Alginate and algal-based beads for the sorption of metal cations: Cu(II) and Pb(II). *Int. J. Mol. Sci.*, 17, 1453-1477. DOI: 10.1016/j.biortech.2014.01.068
- Volesky B. (2003). Biosorption process simulation tools. *Hydrometallurgy* 71, 179-190. DOI: 10.1016/S0304-386X(03)00155-5
- Yang J., Volesky B. (1996). Intraparticle diffusivity of Cd ions in a new biosorbent material. *J. Chem. Tech. Biotechnol.*, 66(4), 355-364. DOI: 10.1002/(SICI)1097-4660(199608)66:4<355::AID-JCTB519>3.0.CO;2-F